

Пойда С.А.

Вінницький обласний інститут

післядипломної освіти педагогічних працівників

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ЗА ОЧНО-ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

У статті розглядаються педагогічні аспекти підвищення кваліфікації педагогічних працівників за очно-дистанційною формою навчання. Аналізується вплив інформаційних та комунікаційних технологій на дидактичні принципи підвищення кваліфікації, досліджується використання принципів андрагогіки та дистанційного навчання у процесі підвищення кваліфікації вчителів інформатики.

Ключові слова: *дистанційне навчання, підвищення кваліфікації, інформаційно-комунікаційні технології, вчителі інформатики.*

Постановка проблеми

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників є покращення наукового забезпечення різних аспектів освітньої діяльності.

Це пояснюється, з одного боку, зростанням статусу навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти, а з іншої — запровадженням в освітню діяльність інститутів післядипломної педагогічної освіти сучасних педагогічних, інформаційних, комп'ютерних та Інтернет-технологій, а також різних моделей дистанційного навчання.

У контексті загальної тенденції до особливостей підвищення кваліфікації учителів інформатики у Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників слід віднести:

- широкомасштабне та інтенсивне застосування інформаційних та комунікаційних технологій в навчальному процесі;
- особистісний підхід до суб'єктів підвищення кваліфікації;
- інноваційні форми організації підвищення кваліфікації.

Широкомасштабне та інтенсивне застосування в навчанні інформаційних та комунікаційних технологій здійснює суттєвий вплив на зміст основних принципів навчання, які, як відомо, є фундаментальною основою процесу навчання. Система підвищення кваліфікації опікується дорослими людьми, тому значний вплив на організацію та проведення у цій системі навчального процесу мають принципи андрагогіки. Вплив нових інформаційних технологій та андрагогічних принципів на дидактичні принципи підвищення кваліфікації учителів інформатики за очно-дистанційною формою навчання вимагає окремого дослідження.

Мета статті — розглянути актуальні проблеми впливу інформаційних та комунікаційних технологій, андрагогічних принципів на основні дидактичні принципи процесу підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання; сформулювати принципи організації навчального процесу підвищення кваліфікації учителів інформатики за очно-дистанційною формою навчання.

Виклад основного матеріалу

Очно-дистанційне навчання має специфіку, розглянуту в працях В.Бикова, В.Гравіта, В.Кухаренка, В.Олійника, С.Сисоєвої, Є.Полат та ін. Аналіз робіт А.Андреева, М.Жалдака, Н.Морзе, І.Прокопенко, І.Роберт, С.Щеннікова та ін., показує, що навчальний процес із використанням ІКТ відрізняється від традиційного низкою суттєвих характеристик і показників. Інформаційні та комунікаційні технології активно впливають на зміст дидактичних принципів та умов їх застосування в сучасних умовах розвитку освіти. Цей аспект проблеми розглянуто нами у праці «Психолого-педагогічні засади застосування ІКТ у підвищенні кваліфікації вчителів інформатики» [9].

Сучасний учитель інформатики — це доросла людина, яка володіє власним унікальним набором професійних й особистісних якостей, має певну базову підготовку, життєвий досвід та досвід навчання учнів основам інформатики. Саме тому доцільно керуватися принципами андрагогіки.

Наукова база андрагогіки розроблена у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: П.Джарвіса, С.Змієва, М.Ноулза, Н.Протасової, В.Пуцова, О.Пехоти, Р.Хавігерста та ін.

Аналіз їхніх досліджень дає змогу стверджувати, що:

- педагогіка розглядає особу, яка навчається й займає, в основному, пасивну позицію у виборі отримання освіти; винятком можуть бути старшокласники, які навчаються у профільних класах. Водночас дорослі вибирають не тільки чого навчатись, а й як навчатись, тобто форму, термін та рівень навчання.
- Еволюція філософських і психологічних наук призвела до свідомого визнання провідної ролі компетентної людини в усіх соціальних процесах, у тому числі в науці.
- ІКТ дали змогу по-новому організувати навчальний процес, що суттєво змінило ролі учасників навчального процесу.
- Нова педагогічна парадигма передбачає необхідність надання більшої свободи у процесі навчання особі, яка навчається.
- Психологічні особливості провідної діяльності дітей та дорослих призводять до необхідності чіткого поділу принципів педагогічних та андрагогічних моделей навчання.
- Дослідження фізіологів та психологів довели, що люди здатні успішно навчатися практично упродовж усього життя.

Отже, базові засади андрагогіки коротко можна сформулювати так: навчання дорослих базується на активному навчанні, у якому провідну роль грає особа, яка навчається.

С.Щенніков у своїй монографії «Открытое образование» провів узагальнення робіт українських, російських та зарубіжних вчених і сформулював основні базові характеристики дорослого, який має бажання навчатись [11, 314–315]:

- провідну роль у процесі навчання дорослого грають його потреби, мотиви та професійні проблеми;
- доросла людина прагне до самостійності, самореалізації, самоуправління у всіх сферах життя, в тому числі і в навчанні;
- доросла людина має досвід, який може бути використаний під час навчання його та його колег;
- доросла людина навчається для вирішення важливої життєвої проблеми та досягнення конкретних цілей;
- доросла людина розраховує на застосування результатів навчання «сьогодні і зараз»;
- дорослий має певні обмеження в навчанні (соціальні, часові, фінансові, професійні тощо) ;
- процес навчання дорослої людини організовується у вигляді спільної діяльності того, хто навчає, і того, хто вчиться, та носить характер партнерства;
- доросла людина має низку психологічних бар'єрів, які перешкоджають ефективному навчанню: стереотипи, установки, боязнь.

Відповідно до вищесказаного, зміст навчання вчителів інформатики має формуватися на основі навчальних потреб особи, яка навчається. А результат навчання залежить від рівня співпраці всіх учасників навчального процесу. При цьому дуже важливо досягти того, щоб атмосфера навчання була дружньою, неформальною, основою на взаємоповазі, співпраці за підтримки і відповідальності всіх учасників навчальної діяльності. Андрагогічний підхід має стати основою розвитку фахової компетентності, в тому числі і через підвищення кваліфікації вчителів інформатики середніх шкіл. Технології і методики навчання вчителів у період підвищення кваліфікації мають розроблятися з урахуванням діяльнісних особливостей, а їх запровадження — спільна справа науковців, практиків післядипломної освіти та самих слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Однією з інноваційних форм підвищення кваліфікації спеціалістів є очно-дистанційна. Вона оптимально поєднує переваги очної та дистанційної форми навчання, дає більше можливостей щодо застосування ІКТ у навчальному процесі та принципів андрагогіки в навчанні.

Центральне місце в теорії та практиці дистанційного навчання займає проблема принципів цієї технології навчання. Єдиний підхід до їх змісту відсутній, що обумовлює доцільність їх розгляду, виходячи з праць різних авторів.

- Принцип гуманістичності є визначальним у процесі неперервного інтенсивного навчання в системі дистанційної освіти. Його суть полягає в орієнтованості навчання й освітнього процесу на людину, створенні максимально сприятливих умов для оволодіння нею соціальним досвідом, закладеним у змісті навчання, освоєнні обраної професії для розвитку і прояву творчої індивідуальності, високих громадянських, моральних, інтелектуальних і фізичних якостей, що забезпечували б особистості соціальну захищеність, безпечно і ком-

фортне існування. У дистанційній освіті можуть брати участь інваліди, особи, які бажають навчатися без відриву від роботи, люди з різним рівнем знань. Процес навчання має узгоджуватися з потребами особистості. Наприклад, навчання не мусить обмежуватися жорсткими часовими рамками, слухач курсів повинен мати змогу розробляти свій індивідуальний план (у межах загального плану) і керуватися ним, а також можливість поєднувати навчання з виробничою діяльністю. Крім того, процедура прийому до системи дистанційного навчання має бути максимально відкритою і мати вільний доступ.

- Принцип інтерактивності передбачає контакти не тільки слухачів курсу з викладачами, опосередковані засобами нових інформаційних технологій, а й курсантів між собою. Досвід показує, що в дистанційному навчанні інтенсивність обміну інформацією між студентами більша, ніж між слухачем курсів і викладачем. Тому за практичній реалізації цього принципу, наприклад під час проведення комп'ютерних телеконференцій, треба обов'язково повідомляти електронні адреси всім учасникам навчального процесу.

- Принцип стартового рівня. Ефективне навчання в системі дистанційної освіти потребує визначеного початкового обсягу знань, умінь, навичок. Наприклад, для якісної освіти кандидат на навчання повинен знати наукові основи самостійної навчальної праці, мати навички роботи на комп'ютері, необхідне апаратно-технічне забезпечення для виходу в Інтернет та мінімальні навички роботи у мережі. Рівень попередньої підготовки слухача курсів має враховуватися у розробленні певних розділів курсів. З цією метою бажано на початковому етапі навчання проводити заняття із оволодіння базовими навичками роботи на ПК, у мережі Інтернет, користування електронною поштою тощо.

- Принцип індивідуалізації. Для реалізації цього принципу в навчальному процесі у системі ДН необхідно проводити вхідний і поточний контроль. Вхідний контроль дає змогу не тільки складати індивідуальні плани навчання, а й проводити, якщо треба, попередню підготовку споживача освітніх послуг з метою надання початкових знань і умінь, яких йому бракує. Поточний контроль допомагає коригувати індивідуальні плани.

- Принцип ідентифікації полягає в необхідності контролювати самостійність навчання. Ідентифікація роботи слухача курсів — частина загальних заходів з метою запобігання фальсифікації. Контроль самостійності під час виконання тестів, рефератів й інших контрольних заходів може здійснюватися, крім очного контакту, за допомогою різних технічних засобів. Наприклад, ідентифікувати особистість на іспитах можна за допомогою відеоконференцзв'язку.

- Принцип регламентації навчання. Поширена думка, що, оскільки при ДН час навчання жорстко не регламентований, для слухача курсів немає потреби впроваджувати графік самостійної роботи. Однак досвід проведення курсової підготовки вчителів засвідчує доцільність жорсткого контролю і планування. Тобто особа, яка навчається в рамках певного часового періоду, може планувати свою навчальну діяльність на власний розсуд, однак до кінця визначеного терміну потрібно виконати навчальний план повністю.

- Принцип педагогічної доцільності застосування засобів нових інформа-

ційних технологій як провідний педагогічний принцип потребує педагогічного оцінювання кожного кроку проектування, створення й організації курсів. Використання Інтернету не має бути єдиною технологією. Необхідне розумне поєднання різних засобів дистанційного навчання — друкованих матеріалів, навчальних матеріалів на серверах, комп'ютерного відеоконференцзв'язку тощо. Засоби нових інформаційних технологій впливають на всі компоненти системи навчання: мету, зміст, методи, організаційні форми. Все це дає змогу визначати і розв'язувати завдання з розвитку інтелектуального, творчого потенціалу особистості, її аналітичного, критичного мислення, здатності до самостійного здобування знань, навичок роботи з різними джерелами інформації.

- Принцип пріоритетності педагогічного підходу. Під час проектування курсів необхідно починати з розроблення теоретичних концепцій, створення дидактичних моделей тих явищ, які передбачається реалізувати.

- Принцип відповідності навчальних технологій моделям дистанційного навчання. У традиційному навчанні як організаційні форми (види занять) використовуються лекції, семінарські й практичні заняття, імітаційні та ділові ігри, лабораторні заняття, самостійні й контрольні роботи, виробнича практика, курсові й дипломні роботи. У процесі становлення системи дистанційного навчання можуть з'явитися нові моделі, що у разі потреби включаються в освітній процес. Прикладом таких нових моделей можуть бути об'єктно-орієнтовані чи проектно-інформаційні моделі. Як організаційні форми навчання в цих моделях будуть використовуватися комп'ютерні конференції, телеконференції, інформаційні сесанси, телеконсультації, проектні роботи тощо.

- Принцип мобільності навчання полягає у створенні інформаційних мереж, всеукраїнських баз, банків даних і знань для дистанційного навчання педагогічних працівників, що допоможуть їм коригувати, доповнювати свою освітню програму за відсутності відповідних послуг у місцевому обласному інституті післядипломної освіти педпрацівників, де вони можуть проходити підвищення кваліфікації. При цьому необхідно зберегти інваріантність освіти, це забезпечить можливість переходу з одного інституту до іншого для навчання за спорідненими чи неспорідненими курсами.

- Принцип неантагоністичності дистанційного навчання та наявних форм освіти. Проектовані курси і система дистанційного навчання можуть дати необхідний соціальний і економічний ефект за умови, якщо створювані та впроваджені інформаційні технології стануть не стороннім елементом у традиційній системі післядипломної освіти, а будуть природно інтегровані в неї.

- Принцип гарантування безпеки інформації, що циркулює в системі дистанційного навчання. Треба передбачати організаційні та технічні способи конфіденційного збереження, передачі й використання даних, що циркулюють у процесі навчання, забезпечити їх збереження, передачу і використання. Ці відомості можуть стосуватись як змісту і процесу навчання, так і мати особистий характер.

Висновки

Отже, врахування наведених принципів дає змогу інакше поглянути на зміст і структуру навчання, змінити уявлення про організаційні форми, методи навчання та контролю, що неминуче має призвести до зміни методик викладання. Реалізація можливостей інформаційних та комунікаційних технологій у процесі навчання та пов'язане з цим розширення спектра видів навчальної діяльності призводять до якісної зміни дидактичних вимог щодо засобів навчання, систем дистанційного навчання. Використання принципів андрагогіки у процесі організації та проведення курсів з підвищення кваліфікації педагогів дає можливість збільшити ефективність таких курсів, враховуючи мотивацію слухачів та їх навчальні потреби.

Системний підхід до організації підвищення кваліфікації учителів інформатики, який враховує розглянуті вище особливості змісту дидактичних принципів, андрагогіки та дистанційного навчання, був апробований у Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників у 2008–2010 рр. і дав позитивні результати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А.А. Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях : дис. ... д-ра пед. наук / А.А.Андреев. — М. : МЭСИ, 1999. — 289 с.
2. Андреев А.А. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация / А.А. Андреев, В.И.Солдаткин. — М. : МЭСИ, 1999. —196 с.
3. Гравіт В.О. Особливості впровадження дистанційного навчання в системі неперервної професійної освіти / В.О.Гравіт, С.В.Антощук // Педагогіка і психологія. — 2003. — № 1. — С. 75–80
4. Дистанційний навчальний процес: навч. посіб. / за ред. В.Ю.Бикова, В.М.Кухаренка. — К. : Міленіум, 2005.
5. Змеев С.И. Андрагогика: становление и пути развития / С.И.Змеев // Педагогика. —1995. — № 2. — С. 64–68.
6. Морзе Н.В. Дистанційна технологія як основа сучасних інформаційних технологій у навчанні / Н.В.Морзе // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. — К., 2001. — Вип. 30. — С. 32–42.
7. Олійник В.В. Організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти і навчання: організаційно-педагогічне дослідження / В.В.Олійник. — К. : ЦІППО, 2001. —156 с.
8. Олійник В.В. Дистанційне навчання у центральному інституті післядипломної педагогічної освіти АПН України / В.В.Олійник, В.О Гравіт, А.Л.Кліменко // Післядипломна освіта в Україні. — К. :ЦІППО, 2007. — № 2 (11). — С. 68–72.
9. Пойда С.А. Психолого-педагогічні засади застосування ІКТ у підвищенні кваліфікації вчителів інформатики /С.А.Пойда // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. праць. — Луцьк : Твердиня, 2008. — Вип. 1 (38). —С. 15–24.

10. Сисоєва С. О. Проблеми дистанційного навчання: педагогічний аспект / С.О.Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — 2003. — № 3–4. — С. 79–89.
11. Щенников С.А. Открытое образование / С.А.Щенников. М. : Наука, 2002. — 527 с.
12. Knowles M.S. The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy. — Chicago, 1980.

В статье рассматриваются педагогические аспекты повышения квалификации педагогических работников с использованием очно-дистанционной формы обучения. Проводится анализ влияния информационных и коммуникационных технологий на содержание дидактических принципов повышения квалификации, исследуется использование принципов андрагогики и дистанционного обучения в процессе повышения квалификации учителей информатики.

Ключевые слова: дистанционное обучение, повышение квалификации, информационно-коммуникационные технологии, учителя информатики

In the article the teaching aspects of qualification improvement of the teaching staffs within the distance form of education are studied. The influence of informational and communicative technologies on the contents of didactic principles of qualification improvement is analyzed, the usage of andragogy and distance teaching principles in the process of qualification improvement of the computer science teachers is being studied.

Key words: distance teaching, qualification improvement informational and communicative technologies, computer science teachers.